

Кулик Сергій Сергійович –
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Здійснено загальну характеристику обшуку як слідчої (розшукової) дії, що спрямована на виявлення та фіксацію відомостей про обставини вчинення привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Ключові слова: обшук; привласнення; розтрата; зловживання службовим становищем; досудове розслідування злочинів; слідчий; Кримінальний процесуальний кодекс.

Осуществлено общую характеристику обыска как следственного (розыскного) действия, направленного на выявление и фиксацию сведений об обстоятельствах совершения присвоения, растраты имущества или завладения им путем злоупотребления служебным положением.

Ключевые слова: обыск; присвоение; растрата; злоупотребление служебным положением; досудебное расследование преступлений; следователь; Уголовный процессуальный кодекс.

The general characteristics of the search as investigative (detective) actions aimed at detecting and fixing information about the circumstances of misappropriation, embezzlement, or obtaining them through abuse of office.

Keywords: search; embezzlement; misappropriation; abuse of power; pre-crime investigation, investigator, Criminal Procedure Code.

*У*раховуючи стабільно високий рівень кількості заволодінь чужим майном шляхом привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 Кримінального

кодексу (КК) України), питання методики розслідування злочинів цієї категорії набуває особливої актуальності з огляду на нове кримінальне процесуальне законодавство. Одним із засобів доказування на початковому етапі розслідування злочинів цієї категорії є організація і проведення обшуку, внаслідок якого можна отримати інформацію, що становить доказову базу в кримінальному провадженні.

Найважливішими умовами успішного проведення обшуку є наявність повних і точних відомостей про шукані предмети, а також ретельна попередня підготовка до обшуку (збір орієнтуючих відомостей про об'єкти майбутнього обшуку й осіб, яких будуть обшукувати, правильний підбір учасників обшуку та підготовка необхідних технічних засобів) [1, с. 50]. Однак при проведенні обшуку на початковому етапі розслідування розкрадань дотримання цих умов у повному обсязі інколи виявляється неможливим. Це пов'язано з тим, що обшук при розслідуванні цієї категорії злочинів проводиться, як правило, відразу після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. З цього приводу Н. А. Селіванов і В. І. Теремилів слушно зазначають, що обшук повинен проводитися негайно, як тільки в цьому виникне необхідність і є для цього підстави, зволікання з обшуком може призвести до безповоротної втрати цінних доказів, які можуть бути знищені або приховані зацікавленими особами [2, с. 230–231]. На цьому етапі розслідування слідчий, приймаючи рішення про проведення обшуку в матеріально відповідальних осіб, у яких виявлено недостачу або надлишок, і не володіючи ще точними даними про спосіб учинення злочину, зазвичай, лише в загальних рисах має уявлення про коло предметів, які можуть бути речовими доказами.

Крім того, для початкового етапу розслідування в цій категорії злочинів характерна відсутність у слідчого достатнього часу для ретельної підготовки до обшуку. При цьому, як правило, виявляється неможливим проведення слідчих (розшукових) та організаційних дій з метою вивчення особи обшукваного, детального ознайомлення з приміщеннями та ділянками місцевості, що підлягають обшуку, тощо [1, с. 51–52].

Зазначені обставини, характерні для обшуків, проведених як первинні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні розкрадань, неминуче ускладнюють їх проведення. За таких умов важливого значення набуває знання слідчим процесуальних норм, а також тактики й методики проведення обшуків при розслідуванні розкрадань. Розроблення криміналістичних рекомендацій про те, що саме слід шукати під час проведення обшуків при вчиненні розкрадань, та дослідження процесуальних норм, які врегульовують порядок їх проведення, дає змогу створити ту базу знань, що допоможе слідчому правильно визначити коло предметів обшуку й організувати проведення цієї слідчої (розшукової) дії найбільш ефективно.

У цьому аспекті ми поділяємо думку В. Ю. Шепітько про те, що ефективність обшуку може бути підвищена шляхом удосконалення тактики його проведення [3, с. 157]. Незаперечним, на нашу думку, є також висновок С. А. Шейфера про те, що складна діяльність, яку

здійснюють під час проведення обшуку, безсумнівно, охоплює технічні, тактичні та психологічні елементи. При цьому слід ураховувати й кримінально-процесуальний аспект, оскільки така слідча дія не зводиться до сукупності технічних і тактичних операцій, а являє собою акт застосування слідчим кримінально-процесуального права, що передбачає прийняття рішення про отримання доказів та його реалізацію в передбачених законом правових формах [4, с. 14].

Питання підготовки та проведення обшуку розглядали Р. С. Белкін, В. Є. Коновалова, А. Р. Ратінов, А. Г. Філіппов, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько та ін.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз обшуку як слідчої (розшукової) дії, що забезпечує виявлення та фіксацію відомостей про обставини, які мають значення для розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Проведення обшуку за місцем проживання й роботи підозрюваного у справах про розкрадання має певні особливості, які, насамперед, пов'язані із завданнями, що необхідно виконати шляхом проведення цієї слідчої (розшукової) дії, та об'єктами пошуку й вилучення.

Відповідно до ч. 1 ст. 234 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [5].

Головною метою обшуку є виявлення та одержання документів і предметів, що мають значення для кримінальної справи [6, с. 214].

А. Р. Ратінов конкретизує цю мету, зазначаючи, що при проведенні обшуку вирішують такі завдання: а) відшукування і вилучення речових та письмових доказів; б) виявлення винного й матеріалів, що полегшують його розшук; в) виявлення майна, що забезпечує відшкодування збитків і можливу конфіскацію, а також відібрання предметів, вилучених з обігу [7, с. 17].

Для виконання першого з цих завдань при проведенні обшуків виявляють і вилучають: бланки документів як чистих, так і напівоформлених, перероблених, змінених, зі штампами, печатками тощо; прибутково-видаткові документи; залишки знищених документів; щоденники, записні книжки, записки з адресами й телефонами, рахунками; технічні засоби підроблення документів (сканери, принтери, комп'ютери, печатки, штампи, речовини для травлення тексту тощо) [8, с. 141], матеріали, схожі на ті, що використовувалися для упаковки товарів і грошей (папір, мотузка, цвяхи, тарна дощечка та ін.); квитанції ломбардів і комісійних магазинів; комп'ютерна система та машинні носії інформації (компакт-диски, дискети, магнітні стрічки ЕОМ), графічні "роздруковки" комп'ютерного тексту тощо; штампи та печатки; договори й контракти та їх проекти (фрагменти) [9, с. 268] тощо.

При розслідуванні розкрадань до числа предметів, які слугували знаряддями злочину, можуть бути віднесені, наприклад, лекала

зменшеного розміру, виготовлені з метою економії сировини для подальшого привласнення або для вироблення з нього необлікованої продукції; ваговимірjuвальні прилади, перероблені злочинцями з метою отримання неправильних показань (наприклад, підпилені гири, ваги зі зрушеним балансиром); різні пристосування для вивосу викраденого з території підприємства і його транспортування (наприклад, спеціально пошитий одяг з великою кількістю об'ємних кишень, бідони з подвійним дном); предмети, що використовувалися для фальсифікації продуктів і винно-горілчанних виробів (наприклад, шприци для розбавлення вина в пляшках) тощо [1, с. 50].

Особливу увагу при обшуку приділяють предметам зі слідами злочинних дій (документи зі слідами підробки, тара від викрадених предметів тощо) і слідами рук та інших можливих слідів співучасників [9, с. 268].

Обшук з метою виявлення винного й матеріалів, що полегшують його розшук, проводять за місцем проживання такої особи, а іноді його родичів і знайомих. Якщо в процесі обшуку розкрадача виявити не вдається, то слідчого повинні цікавити його листування, фотокартки, які можуть свідчити про зв'язки розшукуваного й можливі місця його перебування, а також будь-які інші відомості, що становлять інтерес з точки зору його розшуку [1, с. 50]. Доказами наявності злочинних зв'язків із представниками інших комерційних структур (наявності організованої злочинної групи) можуть слугувати також квитанції про сплату телефонних переговорів, чорнові записи, зміст яких має значення для кримінальної справи (робочі зошити, календарі, записники тощо) [9, с. 267].

При проведенні обшуку в справах про розкрадання особливого значення набуває виявлення грошей та інших цінностей, одержаних злочинним шляхом, з метою відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочиним, а також іншого майна, що належить злочинцю, для забезпечення його можливої конфіскації [1, с. 51]. Для розв'язання цієї проблеми, обшук, як правило, поєднують з накладенням арешту на майно зі складанням його опису [9, с. 268].

Хоча попередня підготовка до обшуків на початковому етапі розслідування розкрадань часто не може бути здійснена належним чином, вона обов'язково проводиться в тому обсязі, у якому це дозволяють обставини. Так, збір орієнтуючих відомостей, зазвичай, зводиться до вивчення вже наявних матеріалів справи та документів, отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів. Крім того, якщо дозволяє час, то корисні відомості можуть бути отримані в процесі бесід з дільничним інспектором, який обслуговує цю територію, працівниками ЖЕКу, а також з представниками громадськості. Детальніше з обстановкою, у якій буде проводитися обшук, слідчий ознайомлює вже після прибуття на місце [1, с. 51].

Підготовчий етап обшуку включає в себе:

збір та аналізування необхідної інформації, що характеризує обшукувану особу: визначення особливостей обійманої посади, профіль роботи підприємства, установи, організації; вивчення навичок, звичок, розпорядку дня службової особи (представника влади), обшук якої

планується; дружні та професійні стосунки; "можливості" особи у зв'язку із обійманою посадою;

місце проведення обшуку: адреса, план приміщення, розмір та стан; розташування меблів (письмові, канцелярські столи, сейфи);

особливості розшукуваних документів або предметів: найменування, характер документів, кількість, форма, характерні риси, найбільш вірогідні місця їх знаходження, можливі прийоми маскування;

розроблення тактичних планів: вибір часу проведення обшуку та способу проникнення до обшукуваного приміщення, визначення кола та підбір учасників обшуку, розподіл обов'язків та інструктаж; забезпечення охорони місця проведення обшуку та відшуканих документів і предметів, підготовка транспортних засобів;

забезпечення групи науково-технічними засобами з урахуванням специфіки об'єкта обшуку, обшукуваних суб'єктів та інших обставин [10, с. 178].

При підборі учасників обшуку житла чи іншого володіння особи слідчому або прокурору слід керуватися вимогами ч. 1 ст. 236 КПК України, відповідно до якої для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку мають право запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор уживають належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. При цьому слід ураховувати, що ч. 7 ст. 223 КПК України передбачено обов'язкову участь в обшуку не менше двох понять, незалежно від застосування технічних засобів фіксування цієї слідчої дії [5].

Особливу увагу під час підготовки до проведення обшуку, на нашу думку, варто звернути на правильний вибір часу проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Так, для унеможливлення приховання від слідства, знищення, фальсифікації документів, що мають доказове значення, обшуки слід проводити раптово, одночасно в усіх співучасників кількома групами відповідно до плану слідчих (розшукових) дій. Як слушно зазначає Р. С. Белкін, однією з головних тактичних вимог при проведенні обшуку є його раптовість для обшукуваного [11, с. 175]. При виборі часу проведення слід ураховувати вимоги ч. 4 ст. 223 КПК України, згідно з якою проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 год) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного. Відповідно до ч. 2 ст. 236 КПК України, обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважатиме, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку [5].

Важливим на підготовчому етапі є збір інформації про особу, у якої буде проводитись обшук, та про місце, де він буде відбуватися.

Інформація про особу обшукуваного та характер приміщення, у якому проводиться обшук, передбачає взаємозв'язок між рисами особи злочинця, його інтелектом, соціальним становищем, спрямованістю та тими об'єктами, які можуть бути обрані як можливі місця приховання [12, с. 83].

Обшук, як правило, проводиться за місцем роботи й проживання обвинувачених, в інших приміщеннях, що їм належать, їх автомобілях [6, с. 214]. Можуть обшукуватися службові кабінети, приміщення цехів і складів, робочі місця у виробничих приміщеннях, приміщеннях бухгалтерії. Обшукується не лише квартира підозрюваного, а й дача, садові ділянки тощо [9, с. 268]. Обшуки проводять у осіб, які відповідальні за підготовку та підписання документів, при цьому може накладатися арешт на майно, у тому числі й вклади в банках. Арешт на майно накладається для забезпечення відшкодування збитків і конфіскації майна.

Специфіка цих видів злочинів передбачає можливість виникнення необхідності попереднього дослідження знайдених у результаті обшуку предметів в ультрафіолетових променях. Виникнення цієї необхідності також має бути передбачено слідчим на підготовчому етапі при виборі науково-технічних засобів, що можуть знадобитися при проведенні обшуку [8, с. 143].

У тих випадках, коли попередня підготовка до обшуку проведена не в повному обсязі та наявні відомості мають бути поповнені й уточнені на місці, особливого значення набувають такі якості слідчого, як спостережливість, ініціативність, уміння швидко орієнтуватися в обстановці та приймати правильні рішення. У таких випадках проведення обшуків доцільно доручати найбільш підготовленим слідчим або працівникам органу дізнання [1, с. 51].

Організація обшуку передбачає складання плану його проведення з урахуванням таких тактичних рекомендацій:

1) проведення комплексу оперативно-розшукових заходів з метою встановлення місць можливого зберігання предметів, документів, комп'ютерів, що містять інформацію, яка цікавить слідство, а також місцезнаходження тієї особи, яка буде присутня при обшуку;

2) підготовка процесуальних документів для проведення обшуку, підбір працівників правоохоронних органів, спеціалістів і формування з них кількох груп. Обговорення варіантів залучення понять, урегулювання питання забезпечення технічними засобами, відеотехнікою, засобами зв'язку [8, с. 141]. Процесуальним документом, на підставі якого проводиться обшук, є ухвала слідчого судді. Щоб її отримати, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується

проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно перебуває; речі, документи або осіб, яких планується відшукати. До цього клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання (ч. 2, 3 ст. 234 КПК України) [5];

3) проведення загального інструктажу груп перед обшуком: доведення до кожної групи переліку предметів і документів, що підлягають вилученню, орієнтовні місця їх знаходження. Здійснення розстановки сил працівників на об'єкти проведення обшуків і встановлення зв'язку між старшими груп і слідчим, у провадженні якого перебуває кримінальна справа, для координації дій. Визначення періодичності виходу з ним на зв'язок з повідомленням про виявлення шуканих документів і корегування пошукової роботи, що надасть можливість визначити необхідність вилучення "сумнівних" документів, їх належність до події злочину;

4) після прибуття на місце слід роз'яснити особі, у якій проводиться обшук, правові підстави обшуку [8, с. 142]. Особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала й надана її копія. При цьому слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають провадженню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК України). У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали має бути залишена на видному місці в житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться в житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб (ч. 4 ст. 236 КПК України) [5].

При проведенні обшуку слід проводити розвідувальне опитування особи, у якій проводиться обшук. Це дасть змогу запам'ятати обставини виявлення документів, печаток, штампів, бланків і спрогнозувати можливий спосіб протидії розслідуванню [8, с. 142]. Крім того, як зазначають В. О. Коновалова та В. Ю. Шепітько, починаючи розшук предметів, слідчий та учасники обшуку не повинні концентрувати свою увагу тільки на процесі пошуку. У цей момент обшукуваний, як і інші зацікавлені особи (можливо, співробітники підприємства, установи, організації), перебувають у стані психологічного збудження, страху. У них можливі вияви на підсвідомому рівні ознак напруження, страху, інших мимовільних реакцій на подразники. Ураховуючи це, уважне спостереження за психофізіологічними реакціями як безпосередньо обшукуваного, так і інших осіб може значно полегшити розшук [13, с. 29]. Доцільним є встановлення мовного контакту з обшукуваним та присутніми особами з числа співробітників [14, с. 39].

Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають у житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують

при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи мають проводити особи тієї самої статі.

Слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності осіб, зазначених у ч. 3 ст. 263 КПК України.

При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, що вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [5, ст. 263].

Результати проведення обшуку фіксують у протоколі, до якого додатково можуть приєднуватись: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Додатки до протоколів мають бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків [5, ст. 105]. Для фіксації вилучених під час обшуку матеріальних слідів з місць їх виявлення найчастіше використовують сургучні або пластилінові пломби з відбитком печатки службової особи, або аркушем паперу з печаткою того підрозділу, працівник якого проводить вилучення [15, с. 242].

Таким чином, важливе значення для ефективності розслідування привласнень, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем має ретельна підготовка до проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, оскільки саме з його допомогою забезпечується виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення злочинів цього виду, які на початковому етапі розслідування не можна здобути з допомогою проведення інших процесуальних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Филиппов А. Г. Первоначальные следственные действия при расследовании хищений государственного или общественного имущества, совершённых путем присвоения, растраты или путем злоупотребления служебным положением: [учеб. пособие] / Филиппов А. Г.; под ред. Г. Г. Зуйкова. – М.: Высш. шк. МВД СССР, 1972. – 563 с.

2. Первоначальные следственные действия / Н. А. Селиванов, В. И. Терехилов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Юрид. лит., 1969. – 296 с.
3. Шепитько В. Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криминалистике : [моногр.] / Шепитько В. Ю. – Х. : Оригинал, 1995. – 200 с.
4. Шейфер С. А. Теория следственных действий как элемент теории доказательств / С. А. Шейфер // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий : [сб. науч. тр.] / отв. ред. Р. К. Каюмов. – Ташкент, 1982. – 160 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 37. – 25 трав.
6. Протидія економічній злочинності / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика та ін.]. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 568 с.
7. Ратинов А. Р. Обыск и выемка / Ратинов А. Р. – М. : Госюриздат, 1961. – 220 с.
8. Чичиркіна С. П. Організація і тактика розслідування службових підроблень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Чичиркіна Світлана Павлівна. – К., 2012. – 222 с.
9. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. ... доктора юридичних наук : 12.00.09 / Волобуєв А. Ф. – Х., 2001. – 426 с.
10. Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бондаренко Дмитро Андрійович. – Запоріжжя, 2008. – 237 с.
11. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики / Белкин Р. С. – Волгоград : ВСШ МВД РФ, 1993. – 200 с.
12. Коновалова В. Е. Обыск [расследование хищений государственного или общественного имущества (проблемы тактики и методики)] / Коновалова В. Е. – Х. : Вища шк., 1987. – 231 с.
13. Коновалова В. Е. Обыск: тактика и психология / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Х. : Гриф, 1997. – 80 с.
14. Самойлов А. Е. Юридическая психология для следователя и дознавателя / Самойлов А. Е., Прудюис В. Ю., Душечко Г. О. – Запорожье, 1998. – 59 с.
15. Галаган В. І. Проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності органів внутрішніх справ України : [моногр.] / Галаган В. І. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. – 300 с.